

Marcin Berent

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ORCID: 0000-0001-7287-2148

marcinberent@umk.pl

Waldemar Kurkowski

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ORCID: 0000-0001-7003-9806

502505@doktorant.umk.pl

Klauzula czynnego żalu i przerwanie solidarności sprawców przestępstwa korupcji wyborczej

Wprowadzenie

W ogólnej liczbie przestępstw stwierdzanych każdego roku w Polsce i ujawnianych w oficjalnych statystykach kryminalnych udział procentowy przestępczości wyborczej jawi się jako zupełnie marginalny, wręcz symboliczny. Ograniczone ujęcie ilościowe przestępczości wyborczej jest nie tylko niewspółmierne do zainteresowania doktrynalnego w tym względzie, lecz nie koresponduje też z jej ujęciem jakościowym, wszak przepisy prawa karnego chronią dobra prawne o fundamentalnym znaczeniu dla instytucjonalnych zrębów demokratycznego państwa prawa. To stwierdzenie nie uprawnia jednak do kwestionowania pól kryminalizacyjnych wykreślanych zarówno przez przepisy Kodeksu karnego¹, a obecnie także Kodeksu wyborczego², w których odpowiednie normy sankcjonowane znalazły należne im miejsce. Przestępczość wyborcza jest zatem stałym elementem obrazu kryminologicznego w Polsce, choć pozostaje wyjątkowa nie tylko z uwagi na niewielką swą liczbę. Tak zdiagnozowana charakterystyka przestępczości wyborczej objawia się również sezonowym jej charakterem, gdzie wyraźnie widać, że wzrostowi wskaźników w tym względzie towarzyszy okres wyborczy i referendalny. Znamienna jest

---

¹ Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 ze zm.

² Dz.U. z 2001 r., Nr 21, poz. 112 ze zm.

także struktura orzekanych kar, która zasadniczo nie jest koherentna ze zgeneralizowanymi trendami w polityce kryminalnej³.

Przestępstwem szczególnym w obszarze tzw. przestępczości wyborczej (przestępstw przeciwko wyborom i referendum) jest korupcja wyborcza, skryminalizowana w art. 250a § 1 k.k., a w sensie instytucjonalnym pośród niej – klauzula czynnego żalu i przerwanie solidarności jej sprawców, określona w § 4 tegoż artykułu. To właśnie tym zagadnieniom, tj. klauzuli czynnego żalu i przerwaniu solidarności sprawców przestępstwa korupcji wyborczej, poświęcony został tekst niniejszy, merytorycznie zogniskowany w instytucji takiego żalu afiliowanego przy korupcji wyborczej, zwłaszcza formalnoprawnym warunkom decydującym o jego relewancji i karnoprawnych konsekwencjach⁴. Uściślając, celem badawczym tego opracowania jest przedstawienie teoretycznych i dogmatycznych podstaw tak pojmowanego czynnego żalu, określonego przez ustawodawcę w art. 250a § 1 k.k. oraz zaprezentowanie wyników badań empirycznych nad praktycznym wymiarem przestępstwa korupcji wyborczej. Dla osiągnięcia opisanego celu w artykule przyjęto perspektywę badania obowiązującego stanu prawnego (bez ujęcia retrospektywnego) i aktualnego stanu wiedzy w temacie (w zakresie części teoretycznej i dogmatycznej omawianych problemów) oraz perspektywę orzeczniczą (w zakresie części empirycznej tekstu). Tak sformułowany cel badawczy zdeterminował wybór metod badawczych – wiodącymi są: analiza dogmatyczna (metoda formalno-dogmatyczna) z elementami metody systemowej oraz analiza danych statystycznych. W tekście wykorzystano też metodę analizy logicznej i pojęciowej instytucji prawnej – dla zbadania istoty czynnego żalu afiliowanego przy przestępstwie korupcji wyborczej oraz metodę aksjologiczną (z uwzględnieniem eksplanacji teleologicznej) – dla zbadania karygodności korupcji wyborczej i kryminalnopolitycznego sensu czynnego żalu. Jak zostało zasygnalizowane, w niniejszym tekście autorzy chcą nie ograniczać się wyłącznie do prostych schematów deskryptywnych, sprowadzonych do opisów dogmatycznych tytułowego typu czynu zabronionego, lecz swą ambicję chcieliby urzeczywistnić poprzez próbę prezentacji zarysu badań i analiz własnych, opartych o dane statystyczne uzyskane z Wydziału Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości.

---

³ Tak: M. Berent, *Ogólna charakterystyka przestępczości wyborczej w Polsce*, abstrakt referatu przygotowanego na Międzynarodową Interdyscyplinarną Konferencję Naukową „Wyzwania współczesnego prawa wyborczego – edycja IV”, która odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu 16 października 2016 r., niepublikowany.

⁴ O tzw. przestępstwach wyborczych zob. szerzej zwłaszcza: D. Wąsik, *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum – aspekty karnomaterialne, procesowe i kryminologiczne*, Olsztyn 2012, passim.

Dogmatyczna, aksjologiczna i politycznokryminalna istota czynnego żalu w prawie karnym

Sprawca objawiający czynny żal porzuca swój zamiar przestępczy i przestaje chcieć, aby się dokonało, albo pragnie odwrócenia skutków swego kryminalnego zachowania. To, w jaki sposób winien być objawiony karnoprawnie relewantny czynny żal, zależy od czynników dwojakiego rodzaju. Pomijając w tym miejscu wywody w zakresie typologii przestępstwa korupcji wyborczej⁵, należy jednak wskazać, że czynny żal afiliowany przy konkretnym typie czynu zabronionego, inaczej niż ogólne jego przesłanki obowiązujące przy abstrakcyjnie pojmowanym usiłowaniu na zasadzie art. 15 k.k., każdorazowo wymaga ściśle określonego przez ów typ czynu zachowania. Istotą czynnego żalu jest jednak zawsze modyfikacja odpowiedzialności karnej, pozwalająca organowi stosującemu prawo na jej redukcję, sięgającą aż po odstąpienie od wymierzenia kary. W odbiorze społecznym konsekwencje czynnego żalu jawić mogą się jako niezrozumiałe, wszak sprawca zaatakował normę sankcjonowaną tkwiącą u podstaw danego typu czynu zabronionego. *Ratio legis* czynnego żalu, w przypadku korupcji wyborczej, określonego na warunkach art. 250a § 4 k.k., wyrasta jednak z przesłanek politycznokryminalnych⁶ i ogólnej aksjologii prawa karnego, obliczonej na ochronę dóbr prawnych. Zaiste bowiem dla ustawodawcy znaczenie nadrzędne ma właśnie ochrona dóbr prawnych przed ich naruszeniem. Nawet więc jeśli sprawca z obranej drogi przestępstwa miałby zawrócić w ostatniej chwili, nadal godzien jest premii. Funkcja ochronna prawa karnego, zwłaszcza w relacji do prawa wyborczego, zdaje się mieć bowiem znaczenie nadrzędne, nawet kosztem, choć bez popadania w nadmierną przesadę, funkcji sprawiedliwościowej. Postulaty skreślenia zatem instytucji czynnego żalu, albo choćby ograniczenia jej zasięgu, wydają się politycznokryminalnie chybione, chyba że zostałyby wykazane, iż jego istnienie w ustawie karnej nie stanowi zachęty do przerwania solidarności sprawców przestępstwa korupcji, tego jednak do tej pory, przynajmniej niezbitcie, nie dowiedziono⁷.

⁵ Zob. np. L. Tyszkiewicz, *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 1429.

⁶ M. Berent, *Problem wymiaru kary przy usiłowaniu nieudolnym. Rozważania na płaszczyźnie lex lata i lex ferenda*, [w:] D. Gil (red.), *Współczesne problemy wymiaru sprawiedliwości*, Lublin 2012, s. 165.

⁷ Por. M. Berent, *Usiłowanie przestępstwa w polskim prawie karnym*, Toruń 2018, s. 374–375, praca doktorska (niepublikowana). Inną sprawą, rzecz jasna, jest dyskurs, czy beneficja tkwiąca u podstaw modyfikacji odpowiedzialności karnej na zasadzie art. 250a § 4 k.k. są wystarczające dla zawrócenia sprawcy z drogi przestępstwa – uwagi na ten temat zob. L. Tyszkiewicz, *O sposobach przeciwdziałania solidarności między biorącym i dającym łapówkę w obronie przed odpowiedzialnością karną*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 11–12.

Przesłanki czynnego żalu przy przestępstwie korupcji wyborczej

Polski ustawodawca, określając przesłanki normatywne służące przerwaniu solidarności sprawców przestępstw korupcyjnych, w przypadku podjęcia współpracy z organami ścigania, wprowadził wyjątek w odniesieniu do przestępstwa korupcji wyborczej i referendalnej, ustanowiony w art. 250a § 4 k.k. W zakresie konsekwencji prawnych skutkiem tego wyjątku jest złagodzenie odpowiedzialności karnej informatora, będącego sprawcą tzw. biernej strony korupcji. Ważne jest bowiem, że w obrazie kryminologicznym przestępstwa korupcji wyborczej i referendalnej to przyjmujący łapówkę, jako głosujący, jest lepszym „gwarantem” ujawnienia inkryminowanego czynu⁸. W sensie politycznokryminalnym czyn takiego „gwaranta” wykazuje mniejszą społeczną szkodliwość niż zachowanie osoby udzielającej bezprawnej korzyści, która zazwyczaj korumpuje więcej głosujących⁹.

Określenie, że beneficjentem współpracy z organami ścigania nie będzie dający łapówkę, jak w przypadku innych przepisów ujętych w Kodeks karnym, lecz przyjmujący łapówkę, zatem zmodyfikowanie odpowiedzialności karnej w obrębie sprzedajności wyborczej, zamiast w obrębie przekupstwa wyborczego, miało znaczenie dla ukształtowania przepisu art. 250a § 4 k.k., w tym dla uregulowania kryteriów decydujących o złagodzeniu odpowiedzialności karnej sprawcy denuncjującego. Ustawodawca nie zdecydował się na ograniczenie możliwości rozciągnięcia dobrodziejstwa z art. 250a § 4 k.k. wyłącznie do sytuacji, w której nastąpiło przyjęcie łapówki. Zamiast tego wskazał, że objęty redukcją odpowiedzialności karnej będzie sam głosujący, który przyjął łapówkę albo żądał jej w zamian za określone głosowanie. W taki oto sposób beneficjentem instrumentu z art. 250a § 4 k.k. stał się sprawca sprzedajności wyborczej typu podstawowego oraz typu uprzywilejowanego ze względu na przypadek mniejszej wagi¹⁰.

Przyjęcie łapówki oparte jest o konstrukcję swoistego współsprawstwa koniecznego, gdzie akt korupcji jest dwustronny – do zrealizowania znamion typu czynu zabronionego niezbędne jest przyjęcie łapówki przez jedną ze stron i jej udzielenie przez drugą ze stron. W przypadku żądania łapówki korupcja może wyczerpać się w akcie jednostronnym, bowiem ten, od kogo się żąda, łapówki mógł nie udzielić, nie dając okazji do jej przyjęcia i nie popełniając tym samym przestępstwa. Trudno jednoznacznie oceniać ukształtowanie prze-

⁸ Zob. R.A. Stefański, *Przestępstwo korupcji wyborczej (art. 250a K.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 4, s. 79. Por. M. Szewczyk, *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, Kraków 2006, s. 1125.

⁹ Tak: L. Tyszkiewicz, *Przestępstwa przeciwko wyborom...*, s. 1430.

¹⁰ Zob. P. Bachmat, *Rozerwanie solidarności sprawców korupcji wyborczej i referendalnej*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 12, s. 120.

pisu w tym zakresie, gdyż przestępstwo sprzedajności wyborczej zostaje popełnione z chwilą żądania łapówki. Między sprawcami nie ma jednak solidarności, która zawiązuje się dopiero we wspólnocie kryminalnej (zatem w przypadku korupcji dwustronnej). Wspólnota taka wyrasta z jedności celów, bowiem tylko sprawcy działający solidarnie są jednakowo zainteresowani uniknięciem odpowiedzialności karnej, ewentualnie utrzymaniem się w posiadaniu wręczonych i przyjętych korzyści w zamian za określone zachowanie. Tylko w takim wypadku powstaje problem rozbicia solidarności uczestników przestępstwa korupcyjnego, który w innej sytuacji się w ogóle nie konstytuuje¹¹. Pomijając kwestię ewentualnej rekonstrukcji odpowiedzialności karnej na zasadzie usiłowania nieudolnego, przepis art. 250a § 4 k.k. pozwala premiować żądanie łapówki, nawet w wypadku korupcji jednostronnej. Jest to następstwo pominięcia w treści przepisu wymogu przyjęcia łapówki dla zaktualizowania się odpowiedzialności karnej. Ten, kto – będąc uprawnionym do głosowania – inicjuje akt korupcyjny, może, z powołaniem na art. 250a § 4 k.k., liczyć na redukcję odpowiedzialności karnej za żądanie korzyści w zamian za głosowanie w określony sposób, choćby korzyści tej nie otrzymał ze względu na niepodjęcie współdziałania przez drugą stronę. Przyjmując założenie o racjonalności sprawcy, należy zgodzić się z Pawłem Bachmatem, że jeśli sprawca nabierze przekonania, iż istnieje realna perspektywa na złożenie organom ścigania zawiadomienia o próbie żądania łapówki, to wówczas najrozsądniejszym będzie jego uprzedzenie i dokonanie samodenuncjacji. W ten sposób sprawca nadal mógłby liczyć na złagodzenie odpowiedzialności karnej. To rozwiązanie politycznokryminalnie chybione, bo przecież nie o to chyba chodziło ustawodawcy. Taki jednak wniosek jest uprawniony i – wobec jasnego brzmienia przepisu z art. 250a § 4 k.k. – konieczny¹².

Jeszcze innym problemem jest to, że art. 250a § 4 k.k. w ogóle nie obejmuje przypadków, gdy głosujący przyjmie obietnicę łapówki w zamian za głosowanie w określony sposób. Jest to jednak oczywiste następstwo ograniczenia pola kryminalizacyjnego korupcji wyborczej i referendalnej wyłącznie do dwóch środków łapownictwa, a to: korzyść osobista i majątkowa, zatem bez obietnicy korzyści majątkowej i obietnicy korzyści osobistej, które w ten sposób znalazły się poza tym polem kryminalizacyjnym. W piśmiennictwie wskazuje się, że wyrugowanie z zakresu odpowiedzialności karnej takich zachowań przynależy do charakterystyki współczesnej kampanii wyborczej, w której obietnice korzyści nazywane są obietnicami wyborczymi. Obietnice takie, pozostając poza zakresem kryminalizacji, wskutek świadomej decyzji ustawodawcy, mają na celu przyciągnięcie potencjalnych wyborców i skłonienie ich do głosowania

¹¹ Ibidem, s. 120–121. Por. idem, *Uregulowania służące rozerwaniu solidarności uczestników koniecznych przestępstw korupcyjnych na przykładzie przepisów art. 229 § 6, art. 230a § 2, art. 296a § 5, art. 296b § 4 K.k.*, „Prawo w Działaniu” 2010, nr 8, s. 143–157.

¹² Idem, *Rozerwanie solidarności...*, s. 121.

w określony sposób. To jednak, jak zostało napisane, nie przestępstwo, lecz dyskusyjna i nieoczywista cecha współczesnej demokracji¹³.

Czynny żal a zakres denuncjacji przy przestępstwie korupcji wyborczej

Wyznaczając zakres denuncjacji i przyjmując za punkt wyjścia rezultaty wykładni językowej, należy stwierdzić, zgodnie z literalnym brzmieniem artykułu 250a § 4 k.k., że sprawca, pragnący skorzystać z karnoprawnie relewantnego czynnego żalu określonego w tymże artykule, zawiadamiając organ powołany do ścigania przestępstw o fakcie jego popełnienia i okolicznościach jego popełnienia, winien zawiadomić li tylko o ustawowo określonych „okolicznościach”, nie natomiast „wszystkich istotnych okolicznościach” popełnienia przestępstwa, jak ma to miejsce zazwyczaj w innych wypadkach ustawowo określonych. Słusznie podniesiono jednak w piśmiennictwie, że ustawodawcy polskiemu zabrakło konsekwencji przy określaniu zasięgu obowiązku informacyjnego sprawcy denuncjującego. Konfrontując zakres artykułu 250a § 4 k.k. z innymi jego odpowiednikami określonymi w ustawie karnej (zob. np. 229 § 6 k.k., 230a § 3 k.k., 296a § 5 k.k.), okazuje się, że wymogi normatywne stawiane przez tenże artykuł wobec sprawcy denuncjującego są najmniejsze. Trudno jednoznacznie rozstrzygnąć, jakie może mieć to znaczenie dla wiarygodności wiedzy przekazywanej przez denuncjatora organom ścigania. Nie ma jednak wątpliwości, że reguły zawarte w 250a § 4 k.k. jakości tej nie służą, albowiem ustawodawca nie sformułował żądania, aby sprawca objawiający czynny żal ujawnił w swoim zawiadomieniu „wszystkie istotne okoliczności” popełnienia przestępstwa. To w prostej konsekwencji prowadzi do polityczno-kryminalnej dysfunkcji, gdyż konsumentem beneficjum określonego w art. 250a § 4 k.k. może stać się osoba, która ujawnia jakiegokolwiek okoliczności popełnienia przestępstwa, choćby nie były to „wszystkie istotne okoliczności” popełnienia przestępstwa, a nawet okoliczności „istotne”. Bez popadania w nadmierne uproszczenia i zbędny absurd można stwierdzić, że odpowiedzialność karna sprawcy żałującego mogłaby zostać zredukowana nawet wówczas, gdyby sprawca ten przekazał organom ścigania informacje o zupełnie podstawowym znaczeniu albo wręcz bez jakiegokolwiek znaczenia. Nie mają w tym miejscu znaczenia wywody doktrynalne w odniesieniu do okoliczności „istotnych” ani też interpretacje sądowe w tym zakresie, albowiem ustawodawca w treści artykułu 250a § 4 k.k. owej istotności nie żąda. Prawdziwa jest zatem teza, że trudne, o ile w ogóle możliwe, jest racjonalne objaśnienie powodów zmniejszenia zakresu obowiązków denuncjatora wyłącznie do zawiadomienia o „oko-

¹³ Ibidem, s. 123.

licznościach” ujawnionego przestępstwa. To z kolei stawiać może pod znakiem zapytania politycznokryminalny sens uregulowania z art. 250a § 4 k.k. i jego przydatność do walki z korupcją wyborczą. W skrajnych bowiem sytuacjach informatorzy ujawniać mogą informacje niemające żadnego znaczenia procesowego, dokonując tym samym ich selekcji wedle własnego upodobania. Formalnoprawnie będą oni mieli rację, albowiem ich relacje składane przed organem powołanym do ścigania przestępstw będą zawierały „okoliczności”, choćby nie były to „okoliczności istotne” ani „wszystkie istotne”¹⁴.

Granice temporalne objawienia karnoprawnie relewantnego czynnego żalu przy przestępstwie korupcji wyborczej

Możliwość objawienia karnoprawnie relewantnego czynnego żalu jest ograniczona w czasie. Zastosowanie instytucji czynnego żalu, opisanego w art. 250a § 4 k.k., uwarunkowane jest dwiema przesłankami. Po pierwsze, sprawca musi zawiadomić organ powołany do ścigania przestępstw o popełnionym przestępstwie i okolicznościach jego popełnienia. Po drugie, zawiadomienie o popełnionym przestępstwie musi zostać złożone, zanim organ powołany do ścigania przestępstw dowiedział się o tym przestępstwie i okolicznościach jego popełnienia. Dla czynnego żalu afiliowanego przy przestępstwie korupcji wyborczej, podobnie jak dla czynnego żalu w polskim prawie karnym w ogóle, zupełnie bez znaczenia pozostają powody, dla których sprawca czynnie żałujący przestaje chcieć, aby się dokonało, albo pragnie odwrócić następstwa swego bezprawnego procederu. Oznacza to, że będzie mógł się powoływać na karnoprawnie relewantny czynny żal każdy, kto spełnia obiektywne jego kryteria, niezależnie od celu, motywu czy pobudki tkwiącej u podstaw porzucenia przez niego przestępczego zamiaru. Istotne jest tylko to, aby sprawca dostarczył organowi powołanemu do ścigania przestępstw wiedzy o przestępstwie popełnionym i okolicznościach jego popełnienia, które organowi temu nie były wcześniej znane. Zawiadomienie musi zostać złożone do momentu, zanim organ powołany do ścigania przestępstw w trybie procesowym nie dowie się o fakcie popełnienia przestępstwa oraz okolicznościach jego popełnienia. W razie spełnienia takich przesłanek zaktualizuje się ustawowy wariant odstąpienia od wymierzenia kary. Zgodnie bowiem z art. 61 § 1 k.k. sąd może odstąpić od wymierzenia kary w wypadkach przewidzianych w ustawie. Z treści art. 250a

---

¹⁴ Ibidem, s. 124–125 i wskazane tam piśmiennictwo: P. Gsiekowski, *Odstąpienie od wymierzenia kary w polskim prawie karnym*, Warszawa 2011, s. 201; Z. Cwiakalski, *Komentarz do art. 60*, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, Kraków 2004, s. 914, 916, 922, 926–927; R.A. Stefański, *Przestępstwo korupcji w sporcie profesjonalnym (art. 296b K.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 2, s. 70.

§ 4 k.k. *expressis verbis* wynika, że sąd może odstąpić od wymierzenia kary. Oznacza to, że jest to wypadek przewidziany w ustawie, o którym mowa w art. 61 § 1 k.k. Dodatkowo, przyjmując pełną relewancję czynnego żalu, stosownie do art. 61 § 2 k.k., sąd – odstępując od wymierzenia kary – może odstąpić także od wymierzenia środka karnego i to nawet wówczas, jeśli jego orzeczenie jest obowiązkowe¹⁵.

W kwestii granic temporalnych objawienia prawnie doniesłego czynnego żalu przy przestępstwie korupcji wyborczej staje jeszcze kwestia limitu czasowego w zakresie czasu popełnienia czynu zabronionego. Samo przestępstwo korupcji wyborczej może zostać popełnione przed dniem głosowania oraz w dniu głosowania, aż do czasu zamknięcia lokali wyborczych. Po tym czasie korupcja wyborcza nie ma sensu. Czas popełnienia czynu musi być ustalany w relacji do danych wyborów przeprowadzanych zawsze w określonym czasie. Wynika to wprost ze znamienia strony przedmiotowej typu czynu zabronionego opartego o wyrażenie „w określony sposób”. Zaiście bowiem, głosowanie w określony sposób możliwe jest tylko w czasie konkretnych wyborów i w czasie konkretnego referendum. Przestępstwo korupcji wyborczej może zostać popełnione dopiero w chwili zarządzenia wyborów lub referendum, ponieważ dopiero wtedy ujawnia się możliwość głosowania w sposób możliwy z góry do określenia¹⁶. Możliwość skorzystania z dobrodziejstwa czynnego żalu, dla rozerwania solidarności uczestników porozumienia przestępczego, nie ustaje oczywiście z chwilą ustania wyborów. Nie jest wykluczona bowiem sytuacja, w której organ powołany do ścigania przestępstw nie posiada wiedzy procesowej o przestępstwie popełnionym oraz okolicznościach jego popełnienia, mimo zakończenia wyborów.

Istotne w kontekście powyższego jest jeszcze podkreślenie, że wiedza operacyjna, mimo zmieniającego się trendu w tym względzie, nie jest wystarczająca dla zniweczenia możliwości premiowania zachowania sprawcy podejmującego współdziałanie z organem powołanym do ścigania przestępstw. Wykreślenie granic temporalnych dla możliwości skorzystania z dobrodziejstwa art. 250a § 4 k.k. z założenia ma motywować sprawcę do szybkiego zawiadomienia organów ścigania o popełnionym przestępstwie i okolicznościach jego popełnienia. Dla sprawcy denuncjującego dobrodziejstwo czynnego żalu ma charakter premii¹⁷, ale organom ścigania jakiś pożytek z tej wiedzy też się

¹⁵ Zob. W. Kozielowicz, *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 1586. Por. idem, *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] A. Wąsek, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 440–441.

¹⁶ Zob. J. Piskorski, *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Komentarz. Część szczegółowa*, t. 2, Warszawa 2017, s. 303. Por. P. Bachmat, *Rozerwanie solidarności...*, s. 126.

¹⁷ Tak: I. Zgoliński, *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] V. Konarska-Wrzołek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 1158.

należy. Jeśli zatem sprawca zawiadamia organ powołany do ścigania przestępstw o popełnionym przestępstwie i okolicznościach jego popełnienia w świadomości, że organ dysponuje już wiedzą procesową w tym zakresie, wówczas nie będzie mógł zostać beneficjentem reguły określonej w art. 250a § 4 k.k. Podobnie nie będzie mógł skorzystać z możliwości złagodzenia kary ten, kto zawiadomienie składa w niewiedzy, że dla organu nie jest to informacja nowa¹⁸.

Struktura i dynamika przestępstwa korupcji wyborczej w Polsce

Zgodnie z zapowiedzią objawioną na początku tego tekstu, niniejszy artykuł byłby niepełny, gdyby pominięto w nim wyniki badań własnych o charakterze empirycznym, wywiedzione z danych statystycznych uzyskanych z Wydziału Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości.

Z wyżej wymienionych danych statystycznych, zawnioskowanych na potrzeby przygotowania tekstu niniejszego, wynika, że w latach 2008–2018 ogólna liczba skazanych na podstawie art. 250a k.k. wyniosła ledwie 310 osób. Najwięcej skazań odnotowano w roku 2011 (94 skazania), natomiast najmniej – w roku 2010 (11 skazań). W dekadzie wyznaczanej latami 2008–2018 najczęściej stosowaną karą za przestępstwo korupcji wyborczej była kara pozbawienia wolności orzekana z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (202 skazania na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i tylko 7 skazań na karę bezwzględną). Nie stosowano przy tym środków karnych orzeczonych samoistnie, a także kar mieszanych. Rzadziej stosowanymi karami była grzywna samoistna (51 skazań), kara ograniczenia wolności (50 skazań, w tym 8 z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, co podówczas było jeszcze możliwe) oraz grzywna obok pozbawienia wolności (59 skazań, w tym 58 z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, co podówczas też było jeszcze możliwe). Jak już zasygnalizowano introdukcyjnie, na podstawie art. 250a k.k. w latach 2008–2018 skazano stosunkowo niewiele osób. W roku 2018 prawomocnie skazano według miejsca popełnienia przestępstwa 12 osób w mieście, 6 na wsi. Pod względem płci pośród przestępców wyborczych zdecydowanie dominują mężczyźni, albowiem skazaniem objęto 17 z nich, jedno tylko skazanie dotyczyło kobiety. Odpowiednio w 2017 r. skazano 9 mężczyzn i 6 kobiet. W roku 2016 miasto było miejscem popełnienia przestępstwa w 31 przypadkach, natomiast wieś w 7, przy czym skazaniem

¹⁸ Zob. P. Bachmat, *Rozerwanie solidarności...*, s. 125–126; R.A. Stefański, *Przestępstwo korupcji w sporcie...*, s. 69–70; zob. też: M. Szewczyk, *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, Kraków 2004, s. 1331.

objęto 30 mężczyzn i 8 kobiet. W 2015 r. przestępstwo popełniono 28 razy w mieście i 21 razy na wsi, przy czym w 42 przypadkach ich sprawcami byli mężczyźni, a tylko w 7 kobiety. W roku 2014 w miastach popełniono przestępstwo z art. 250a k.k. 12 razy, a na wsi 2 razy, gdzie skazano 11 mężczyzn i 3 kobiety. W 2013 r. za przestępstwo z art. 250a k.k. czterokrotnie skazywano w mieście oraz 12 razy na wsi, gdzie karalnością objęto 14 mężczyzn i 2 kobiety. W 2012 r. za korupcję wyborczą skazano 15 osób w mieście oraz 18 osób na wsi, przy czym skazanie objęło aż 23 mężczyzn. W roku 2011 z art. 250a k.k. skazano 57 osób, gdzie miejscem popełnienia przestępstwa było miasto, oraz 22 osoby, gdzie miejscem popełnienia przestępstwa była wieś. Pośród sprawców odnotowano 66 mężczyzn oraz 13 kobiet. W roku 2010 skazano 9 osób za popełnienie przestępstwa korupcji wyborczej w mieście, natomiast, co znamienne, w tym czasie na wsi nie popełnił go nikt. Na 9 skazanych przypadło 6 mężczyzn i 3 kobiety. W 2009 r. skazano za korupcję wyborczą w mieście 17 razy, a na wsi znów nikogo. Pośród sprawców było 15 mężczyzn i 2 kobiety. W roku 2008 skazano 18 osób za przestępstwo korupcji wyborczej popełnione w mieście i tylko 3 na wsi, przy czym pośród sprawców było aż 18 mężczyzn.

Na podstawie powyższych danych, co zostało już zasygnalizowane, można wyprowadzić następujące wnioski: *primo*, przestępstwo korupcji wyborczej stanowi margines ogółu przestępstw popełnianych każdego roku w Polsce; *secundo*, przestępstwo korupcji wyborczej podlega znacznej sezonowości, co oznacza, że ich liczba w danym roku jest ściśle powiązana z kalendarzem wyborczym; *tertio*, z punktu widzenia kryterium płci, dominującymi sprawcami przestępstw korupcji wyborczej są mężczyźni; *quatro*, z punktu widzenia kryterium przestrzennego (miejscowego) przestępstwo korupcji wyborczej popełniane jest przede wszystkim w miastach.

Pośród zebranych danych nie było informacji, z których można byłoby wyprowadzić jakąkolwiek wiedzę na temat regulacji określonej w art. 250a § 4 k.k. Biorąc jednak pod uwagę ogólną liczbę przestępstw korupcyjnych wymierzonych przeciwko wyborom i referendum, stanowiącą symboliczny ułamek wszystkich przestępstw popełnianych w Polsce, przyjąć można, że klauzula czynnego żalu afiliowana przy przestępstwie korupcji wyborczej ma wymiar również symboliczny (w sensie ilościowym). Jak zostało to jednak wysłowione we wstępie, niewielkie znaczenie danej instytucji w obszarze prawa karnego nie tylko nie dowodzi jej dysfunkcji, ale nierzadko wręcz świadczy o prawidłowym poziomie bezpieczeństwa państwa, nie mogąc stanowić tym samym argumentu w sporze nad sensem (bezsensem) istnienia dyskutowanej reguły.

Podsumowanie i wnioski

Rekapitulując wszystkie powyższe wywody, zbędne wydaje się skrótowe powtarzanie tego, co wszak już powiedziane (napisane) zostało. Niechaj wolno będzie tylko podkreślić, choć to oczywisty nawrót do tezy otwierającej tekst niniejszy, że przestępczość wyborcza, w tym tytułowa korupcja wyborcza, stanowi margines ogółu przestępstw popełnianych każdego roku w Polsce, z charakterystyczną jej sezonowością wyznaczaną datami faktycznego przeprowadzania wyborów i referendum oraz znikomą, żadną nieomal, użytecznością praktyczną instytucji ustanowionej w art. 250a § 4 k.k. To konstatacja oczywiście zupełnie wesoła i krzepiąca, zaiste jest bowiem tak, że akurat w przypadku norm prawa karnego ich ograniczona użyteczność w praktyce nie świadczy o dysfunkcji procesu legislacyjnego, lecz o stabilności bezpieczeństwa państwa, w którym częstsze uruchamianie aparatu represji jest przejawem i odpowiedzią na wzrastający stan przestępczości i – co politycznokryminalnie zostało już dawno odnotowane – skutkuje zazwyczaj wzrostem punitowności prawa karnego w ogóle. Bez nadmiernej przesady wyznać więc można intelektualnie, że niewielka przydatność dla praktyki instytucji klauzuli czynnego żalu i przerwania solidarności sprawców przestępstwa korupcji wyborczej, ustanowionej przez ustawodawcę w art. 250a § 4 k.k., nie jest świadectwem jej zbędności w ustawie karnej, lecz dogmatycznie prawidłowo ustabilizowanego instrumentu reakcji karnej, po który sięga się rzadko, podobnie jak rzadko, przynajmniej na tle ogólnej liczby przestępstw wyborczych, atakuje się normy sankcjonowane tkwiące u ich podstaw. To zaś w ostatecznym rozrachunku nie może być argumentem w sporze nad sensem (bezsensem) istnienia w polskim Kodeksie karnym klauzuli czynnego żalu i przerwania solidarności sprawców przestępstwa korupcji wyborczej, ukształtowanej przez ustawodawcę na zasadzie art. 250a § 4 k.k. Potrzeba jego pozostawiania w Kodeksie karnym, niezależnie od postulowanych zmian, wydaje się bowiem bezdyskusyjna.

Wykaz literatury

- Bachmat P., *Rozerwanie solidarności sprawców korupcji wyborczej i referendalnej*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 12.
- Bachmat P., *Uregulowania służące rozerwaniu solidarności uczestników koniecznych przestępstw korupcyjnych na przykładzie przepisów art. 229 § 6, art. 230a § 2, art. 296a § 5, art. 296b § 4 K.k.*, „Prawo w Działaniu” 2010, nr 8.
- Berent M., *Ogólna charakterystyka przestępczości wyborczej w Polsce*, abstrakt referatu przygotowany na Międzynarodową Interdyscyplinarną Konferencję Naukową „Wyzwania współczesnego prawa wyborczego – edycja IV”, która odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu 16 października 2016 r. (niepublikowany).

- Berent M., *Problem wymiaru kary przy usiłowaniu nieudolnym. Rozważania na płaszczyźnie lex lata i lex ferenda*, [w:] D. Gil (red.), *Współczesne problemy wymiaru sprawiedliwości*, Wyd. KUL, Lublin 2012.
- Berent M., *Usiłowanie przestępstwa w polskim prawie karnym*, Toruń 2018, praca doktorska (niepublikowana).
- Ćwiakalski Z., *Komentarz do art. 60*, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, Zakamycze, Kraków 2004.
- Gensikowski P., *Odstąpienie od wymierzenia kary w polskim prawie karnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Kozielewicz W., *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Kozielewicz W., *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] A. Wąsek, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Piskorski J., *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna*, t. 2, C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Stefański R.A., *Przestępstwo korupcji w sporcie profesjonalnym (art. 296b K.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 2.
- Stefański R.A., *Przestępstwo korupcji wyborczej (art. 250a K.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 4.
- Szewczyk M., *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, Zakamycze, Kraków 2004.
- Szewczyk M., *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, Zakamycze, Kraków 2006.
- Tyszkiewicz L., *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Tyszkiewicz L., *O sposobach przeciwdziałania solidarności między biorącym i dającym łapówkę w obronie przed odpowiedzialnością karną*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 11–12.
- Wąsik D., *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum – aspekty karnomaterialne, procesowe i kryminologiczne*, Volumina.pl, Olsztyn 2012.
- Zgoliński I., *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wolter Kluwer, Warszawa 2018.

Summary

Active repentance clause and breaking of the solidarity of perpetrators committing the offence of electoral corruption

Keywords: criminal law, electoral law, active electoral corruption (vote-buying), passive electoral corruption (electoral bribery), active repentance.

From the quantitative point of view, offences against elections and referenda are on the margins of the total number of offences recorded annually in Poland. However, they are characterized by a unique particularity revealing temporal, seasonal dynamics, and a distinctive motivation of perpetrators,

including those accepting (demanding) an advantage in exchange for a certain way of voting (vote buying) and those providing such an advantage (bribery). A limited number of offences committed does not necessarily indicate a lack of judicial dysfunction in the operation of the justice system, especially if the reduction in the number of offences is not the result of the state criminal policy. The truth of this thesis seems to be particularly relevant in the case of the offence of electoral corruption (Article 250a of the Criminal Code) since its commission always constitutes a manifestation of criminal pathology that distorts the actual outcome of elections, and consequently, the value of the entire electoral process and even of democracy in general. For these reasons and despite the limited extent of electoral corruption, legal interests underlying it remain of the highest value. The paper addresses these very issues. It includes dogmatic, theoretical and legal research and analysis of the title active repentance referred to in Article 250a § 4 of the Criminal Code, established, under the legislator's intention, to break the solidarity between perpetrators of corruption in the area of electoral corruption. The purpose is to present the normative basis of the institution, which, after all, is of major importance for shaping the criminal liability of an individual perpetrator, but also, despite the small number of electoral offences, for conducting the entire criminal policy of the state. However, the aim of the article is not limited to descriptive analyses, because the research and analysis of the selected type of prohibited activities are not limited to considerations conducted through a purely dogmatic prism, but includes a research aspect that relies on the presentation of research results of an empirical nature. The deliberations, which are based on *lex ferenda* and partially on *de lege lata* considerations, focus heavily on the analysis of the institution of active repentance as described in Article 250a § 4 of the Criminal Code. This institution provides that the perpetrator may count on the modification of the scope of liability, including waiving the punishment if they abandon their criminal intent and no longer wish for the act to happen. Ultimately, this paper does not deal only with dogmatics focused around Article 250a of the Criminal Code and involving a purely descriptive approach. It also addresses the title breaking of the solidarity of the perpetrators committing the offence of electoral corruption and the empirical research that the authors have presented in this study.

